

Karin Frei skrev historien om: - De fleste af os vil gerne vide, hvor vi kommer fra

Interview. Nationalmuseets professor Karin Frei var med til at skrive et nyt kapitel i Danmarkshistorien, da hun opdagede, at nationalklenodiet Egtvedpigen ikke var dansk. Men hvad betyder en bronzealderkvindes oprindelse for vores historie? Og hvordan ændrer man den historie, som danskere gennem næsten 100 år har lært i skolen?

Anja Limkilde, anli@jfmedier.dk

Tallene fra analysen tikker ind på computerskærmen. Massespektrometeret er kommet frem til mange tal og forhold mellem forskellige isotoper af strontium. Men Karin Margarita Frei er interesseret i et forhold. Det mellem 87Sr og 86Sr. Det interval vil fortælle om Egtvedpigen, hvis tandemalje i flere dage har været udsat for analyse i laboratoriets apparater, er fra det område i Danmark, hvor hun blev begravet eller ej.

I 1921 blev en egekistegrav fundet i en gravhøj nær Egtved vest for Vejle. Gårdejer Peter Platz ville udnytte sin jord bedre, og besluttede sig for at fjerne Storehøj, der optog for meget plads på hans jord. Men da han stødte på en egetræskiste, stoppede han gravearbejdet, og ved en nabos hjælp skrev han et brev til Nationalmuseet om sit oldtidsfund. Et udgravningshold åbnede kisten og under et koskind og et uldtæppe afslørede Egtvedpigen. Eller det vil sige hendes meget velbevarede dragt, lidt hår og tænder. For der er ikke meget tilbage af pigen, som er blevet et nationalklenodie, som en af de ældste, bedst bevarede bronzealderfund i Danmark.

Alt det har Karin Frei kunne læse sig frem til i udgravningsrapporterne. Og da alt omkring Egtvedpigen: hendes tøj og hendes gravhøj, virker lokalt, har man altid gået ud fra, at det nationale klenodie også var det. Indtil den dag i laboratoriet, hvor strontiumisotop-analysen tikker ind på laboratoriets skærm.

"Resultatet siger, at hun ikke stammer fra Danmark", siger hun til Jesper Stub Johnsen, vicedirektør og leder af Nationalmuseets afdeling for bevaring og naturvidenskab, der tilfældigvis er på besøg i laboratoriet den dag.

Hun kan næsten ikke tro det. Og hun når også at blive lidt nervøs. At Egtvedpigen ikke er lokal, vender op og ned på et stykke af Danmarkshistorien. Og for den sags skyld verdenshistorien, for efterfølgende analyser viser, at Egtvedpigen har rejst frem og tilbage over store afstande, inden hun endte sit cirka 17 år gamle liv i egetræskisten i en grav i Jylland.

Egtvedpigen i egetræskisten, hvor hun blev fundet. Hendes klædedragt er meget velbevaret, men der er kun lidt hår og tændernes emalje tilbage af mennesket, der blev begravet for omtrent 3000 år siden. Foto: Nationalmuseet

Egtvedpigens dragt er lavet af uld, der ikke kommer fra Danmark. Det var den opdagelse, der fik Karin Frei til at undersøge selve håret og tænderne for at fastslå, om Egtvedpigen kom fra det område, hun blev begravet i. Foto: Nationalmuseet

- Man har vidst, at det var i bronzealderen, at globalisering startede i forhold til handel. I Danmark har man fundet egyptiske perler og sværd lavet af metaller, som ikke stammer herfra. Men man har troet, at menneskers mobilitet alligevel var ret begrænset. Og hvis der var nogen, der rejste, var det mandlige krigere. Pludselig kommer der en ung kvinde ind i billedet og viser, at bronzealder-menneskene kunne rejse over store afstande. Og endda hurtigt og frem og tilbage. Det tyder på, de har levet et meget mere dynamisk liv, end vi troede, siger Karin Frei.

Det rejsende menneske

Fortællingen om det rejsende menneske og om de mange identiteter, et menneske kan bære på, har fulgt Karin Frei, siden hun var barn og til nu, hvor det er en del af hendes arbejde og den banebrydende forskning, der kommer ud af kontoret og laboratoriet på Nationalmuseets afdeling i Brede nord for København.

Midt i Første Verdenskrig i 1916 rejste hendes oldemor Nina fra Herning til Argentina for at gifte sig med danskfødte Carl, der var udvandret til landet på den anden side af jorden.

Med eventyr i blodet og entreprenørånd byggede de to et liv på den røde jord i Misiones i Argentina. Landet hvor også Karin Frei, hendes mormor og mor er født. Det lyse hår, de blå øjne og en vedblivende fortælling om ophavet i Danmark gør, at hele familien beholder tilknytningen til det land, som den stammer fra. Oldemoren bygger endda en kopi af en jette-stue af store sten foran huset for at have en del af sin fortid med sig.

Efter Falklandskrigens flytter Karin Freis familie til Spanien, da hun er 11 år. Og som 17-årig rejser hun til Danmark for at studere geologi.

Efter 27 år i landet taler hun sproget flydende med noget, der minder om en tysk accent, hendes imødekommenhed er argentinsk, og det lyse udseende og øjenfarven umiskendelig nordisk. Ligesom Egtvedpigen ser hun ud, som om hun er lokal. Men en strontiumisotop-analyse af hendes

Arkæometrist Karin Frei skrev et nyt kapitel til Danmarkshistorien, da hun opdagede, at Egtvedpigens ikke var af lokal oprindelse. Hun har skrevet en bog om opdagelsen, "Egtvedpigens rejse", som udkom i august 2018. Foto: Lindhardt og Ringhof

KARIN FREI

Er forskningsprofessor i arkæometri ved Nationalmuseet.

Hun har en kandidatgrad i geologi/geokemi fra Naturvidenskabeligt Fakultet og en ph.d. i arkæologi/arkæometri fra den Humanistiske Fakultet, begge på København Universitet.

Hun har videreudviklet strontiumisotop-metoden til at kunne bruges til at analysere menneskehår og -negle. Det var den, der gjorde, hun kunne rekonstruere Egtvedpigens rejsehistorik i detaljer.

Leder af flere forskningsprojekter blandt andre Tales of Bronze Age Women og Tales of Bronze Age People, hvor hun kortlægger flere europæiske bronzealderfunds oprindelse og identitet.

Forfatter til bogen "Egtvedpigens Rejse", der udkom 28. august på forlaget Lindhardt og Ringhof.

Gift med schweiziske Robert Frei. Sammen har de to teenagebørn.

seksårs tænder ville afsløre, at hun er vokset op i Argentina.

Det er ikke kun fysisk, at Karin Frei har flyttet sig mellem lande. I den akademiske verden har hun flyttet sig mellem naturvidenskaben og den humanistiske videnskab arkæologi. I feltet mellem de to har hun udviklet en forfinelse af strontiumisotop-metoden, så det er muligt at analysere på tekstiler, en tot hår og negle. Og det er den metode, der lå til grund for opdagelsen af Egtvedpigens udenlandske oprindelse og rejser frem og tilbage mellem Egtved og det, der formodentlig er Sydtykland.

Et nyt kapitel i vores historie

I 2015 var Karin Frei klar til at offentliggøre sine forskningsresultater. Hendes undersøgelser viste, at Egtvedpigens, der i snart 100 år har været et nationalklenodie i Danmark, ikke var dansk. Sandsynligvis stammer hun fra Tyskland.

- Det, som strontiumisotop-signaturen viste os, var, at hun ikke var lokal. Men hun kan stamme fra områder som Sydsverige, Bornholm eller Sydtykland. Kigger man på den arkæologiske kontekst, ved vi, at der har været en del kontakt mellem de områder i Sydtykland, hun passer på, og Jylland på den tid, hun levede. Så det vil være det mest sandsynlige, men vi kan ikke udelukke de andre områder, fortæller Karin Frei.

Men det var ikke kun i Danmark, at Egtvedpigens tiltrak sig opmærksomhed. Archaeology Magazine udråbte Karin Freis opdagelser til en af de 10 vigtigste i verden det år, og National Geographic skrev om bronzealderkvindernes moderne liv. For med en analyse af en tot af Egtvedpigens hår kunne Karin Frei analysere sig frem til, at bronzealder-kvinden havde rejst frem og tilbage over store afstande i løbet af de to sidste år op til hendes død.

- Generelt tænker vi, at livet for 3000 år siden må have været meget primitivt, men jo mere jeg lærer om den tid, jo mere bliver jeg klar over, at det ikke var så primitivt endda. I hvert fald ikke for alle. Nogle gange tror vi, at vi er specielt moderne,

Karin Frei udtager en tandprøve af Skrydstrupkvinden, der ligesom Egtvedpigen ikke er af lokal oprindelse. Foto: Henrik Schilling/Nationalmuseet

Fortsat fra foregående side »

men jeg tror faktisk, at de var – måske ikke moderne – men meget dynamiske, og har kunnet mere, end vi lige tror. Deres evne til at rejse ser ud til at have været meget større, end hvad vi nogensinde har troet. Den opdagelse har åbnet for en ny forståelse for det samfund, der var dengang, forklarer Karin Frei.

- Hvorfor har vi haft den opfattelse af, at de levede fastlåst og primitivt i bronzealderen?

- Jeg tror, det er naturligt, at man forventer, at folk var primitive tilbage i tiden. I dag er vi jo især opmærksomme på teknologien, på vores computer, iphone og internettet, og den verden fylder så meget, at mange måske føler, at uden det måtte de have været meget primitive. Men det tror jeg ikke. At netværke og vidensdele, som er nøglen til enhver udvikling, behøver ikke nødvendigvis at gå gennem internettet. Det gik også virkelig stærkt med at netværke i bronzealderen, og via Egtvedpigen ved vi, at folk flyttede sig hurtigt med deres viden, knowhow og varer. Bronzealderen er begyndelsen på globaliseringen, siger Karin Frei.

Det er snart fem år siden, at Karin Frei opdagede, at Egtvedpigen ikke var af lokal, jysk oprindelse. Men hvad gør man egentlig, når man opdager, at en del af Danmarkshistorien har været fortalt forkert til skolebørn og museumsbesøgende gennem mere end 90 år?

- Hiver man siden ud af historiebogen? Går man ned på museet og tager skiltet ud og skriver et nyt?

- Heldigvis stod der ikke noget om, at hun var lokal på Nationalmuseet, men kun at hun var fundet i Danmark. Og det er jo rigtig nok. Men der er kommet nye skilte med den nye fortælling. Men jeg kan ikke gå ind i historiebøgerne og ændre dem. Det gør man heller ikke i andre sammenhænge. Alt det, vi gik og troede om, at hun var en lokal pige, er faktisk en lige så vigtig del af hendes historie. Derfor kan man ikke sige, at det er forkert, det vi troede. Vi ved bare noget mere nu. Derfor skriver man ikke bøgerne om. Man skriver til. Så det er et nyt kapitel i historien, forklarer Karin Frei.

Jættestue i den røde jord

- Hvorfor er det vigtigt for mig eller dig at kende den danske historie? Hvorfor skal vi vide noget om de mennesker, der levede her for 3000 år siden?

- De fleste af os vil gerne vide, hvor vi kommer fra. Og selvfølgelig er det her et kæmpe hop ind i fortiden, men det fortæller om det land, som vi er en del af. Det har en betydning for den brede forståelse for, hvad vi er for en størrelse i denne verden. Hvad der har været vores historie. I forhold til vores identitet er det vigtigt at kende sine rødder for at forstå sig selv. Med alle de rejser jeg har taget, har jeg kunnet mærke et stort behov for at vide, hvor jeg kom fra, forklarer Karin Frei.

Men der er også en mere direkte forbindelse mellem bronzealdermenneskene og Danmark i dag. For det var i bronzealderen, at det landskab, som vi kender, blev formet.

- Vi lever i et land, som er præget af

STRONTIUMISOTOP-METODEN

Strontium er et grundstof. Gennem maden, vi spiser, og vandet, vi drikker, optager vi strontium, som ender i vores knogler, tænder, negle og hår.

Forskellige geografiske steder har forskellige intervaller af strontium 87 og 86.

Ved at undersøge for eksempel en tand for strontiumisotop-signaturen vil man kunne fastslå, hvor man har opholdt sig i den periode, tanden blev dannet. Der er dog flere steder, som har de samme strontiumisotop-intervaller. I eksemplet med Egtvedpigen kan hun stamme fra blandt andet Sydtykland, Sydsverige eller Bornholm. Men man kan fastslå, at hun ikke stammer fra det sted i Jylland, hvor hun blev fundet.

Karin Frei har udviklet en højtidsopløsnings-metode, der gør, at man kan undersøge hårtotter, og dermed kortlægge rejser. Da hår vokser med en centimeter om måneden, kan man derfor dele håret op og undersøge, hvor hårets ejer har opholdt sig i månederne frem til sin død.

Man kan også inddеле negle og undersøge dem på samme måde.

Strontiumisotop-metoden bruges også i retsmedicin. Den kan bruges af politiet i opklaringsarbejde til at fastslå, hvor for eksempel cannabis kommer fra. Eller i fødevarerindustrien, hvis man vil dokumentere, at fødevarerne kommer derfra, hvor det påstås.

dem, der levede her for mange tusinde år siden. Det var dengang, at der opstod det åbne kulturlandskab med store overdrev og andre træfrie områder med veksellende mindre skove. Altså i store træk, det landskab, som vi kender i dag. Bronzealdermennesket fældede en masse træer, og grundlagde de tusindvis af gravhøje. Det tænker man ikke over til hverdag, men der er vi allerede forbundet til dem. Når man tænker på Danmarks natur, tænker man ofte på de bølgede landskab med overdrev og bronzealderhøje. Jeg tror, at vores kulturlandskab er en stor del af vores identitet. Ligesom med min oldemor og hendes jættestue, siger Karin Frei.

Udenfor huset i Eldorado i Misiones havde Nina opført en kopi af en forhistorisk jættestue.

Store sten var samlet ind, og det havde krævet stor mandkraft at få bokset på plads.

Karin Frei har som barn leget mellem stenene, men det var først senere, da hun lærte den danske historie at kende, at det gik op for hende, hvad hendes oldemor havde bygget.

- Hun må have følt en utrolig længsel til Danmark for at bygge sådan en. Men det fortæller os også, hvorfor det er vigtigt at vide noget om vores forhistorie. Det har en betydning for, hvordan vi føler os. For hende var jættestuen en måde at sige på: Jeg er dansk. På den måde bliver vores landskab med bronzealderhøje og jættestuerne en identitetsmarkør for os. Og det bliver noget, der er så vigtigt, at man tager det med på den anden side af jorden, siger Karin Frei.